

z kapitalistických armád

PROBLÉMY POUŽITÍ JADERNÝCH ZBRANÍ VOJSKY NATO

Podplukovník ing. Miroslav K a d e r a

Jaderné zbraně a jejich hromadné zavedení do výzbroje soudobých armád znamenaly revoluci ve vojenství. Jaderné zbraně se staly rozhodujícím prostředkem vedení ozbrojeného zápasu. Taktika, operační umění i vojenská strategie se musely přizpůsobovat předpokládaným podmínkám války. Rozpracování věrohodných modelů použití jaderných zbraní, zejména v podmínkách střeoevropského válčiště, věnovali západní političtí i vojenská činitelé mnoho úsilí. O této problematice se diskutuje na stránkách časopisů a čas od času se k ní vyjadřují i oficiální vojenská představitelé.

Z uveřejněných článků, studií a projektů vyplývá, že v otázkách použití strategických jaderných zbraní v globálním měřítku jsou problémy menší než v použití operačně taktických a taktických jaderných zbraní. Určité komplikace přinesla realizace tzv. „nové koncepce použití amerických strategických sil“, kterou vyhlásil bývalý ministr obrany USA M. Schlesinger 11. 1. 1974. Podle ní USA plánují na rozdíl od dosavadního způsobu použít větší část svých strategických útočných sil proti strategickým silám SSSR, které by v eventuální jaderné válce byly ničeny v prvním pořadí. Hustě obydlená centra protivníka mají být ničena až v případě eskalace jaderného konfliktu ve všeobecnou jadernou válku.

Návrat k tzv. koncepci „úderu proti silám“ (jinak zvané též koncepce „protisíly“ — Counterforce) byl umožněn zvýšením přesnosti strategických jaderných zbraní a jejich schopností pronikat i k dobře chráněným vojenským objektům (od roku 1971 se přesnost pozemních strategických RS mezikontinentálního dosahu, ale zejména strategických RS odpalovaných z ponorek, zvětšila více než 6krát, a to zavedením vícenásobných manévrujících jaderných hlavíc typu MIRV-Multiple Independently Targetable Reentry Vehicle a zlepšením navigačního a řídicího zařízení řízených střel a bojových hlavíc). V podstatě jde o snahu USA, v souladu s vojenskou stra-

tegií „realistického odstrašování“ a jejím principem „strategické dostatečnosti“, demonstrovat možnost věrohodné volby mezi civilními i vojenskými cíli a prohloubit tak „odstupňovanost“ používání jaderných zbraní i na strategické. Vyhlášení, že civilní objekty mají být za cíle voleny až na nejvyšším stupni eskalace všeobecné jaderné války, má však především snížit riziko zničení velkých amerických měst odvetným jaderným úderem protivníka a tím zároveň zvýšit u evropských spojenců důvěru v záruky USA, že v případě potřeby použijí jaderné zbraně ve prospěch svých evropských spojenců.

Doposud nedořešený problém „odstupňovaného“ použití taktických a operačně taktických jaderných zbraní na evropském válečném štábu byl tedy přenesen i do oblasti použití strategických jaderných zbraní. Na zasedání „Skupiny pro jaderné plánování NATO“ v červnu r. 1975 vystoupil tehdejší americký ministr obrany M. Schlesinger s dalším návrhem na těsnou vazbu „odstupňovaného“ používání taktických, operačně taktických a strategických jaderných zbraní, což v praxi znamená podstatné snížení tzv. „jaderného prahu“. Podle tohoto návrhu, který byl přijat, má vrchní velitel spojeneckých ozbrojených sil v Evropě právo plánovat jaderné úder y i strategickými řízenými střelami, odpalovanými z ponorek s jaderným pohonem do prostoru evropského válečného štábu.

Samo „odstupňované“ používání taktických jaderných zbraní na evropském válečném štábu, aby byla vytvořena „přijatelná doktrína použití jaderných zbraní k obraně Západu“, je problém neobyčejně složitý.

Všechny taktické a operačně taktické jaderné zbraně, které jsou ve výzbroji armád států NATO, zařazuje velení paktu do kategorie „taktických jaderných zbraní“ a dělí je na „obránné jaderné zbraně“, tj. jaderné miny a PLRS s jadernými hlavicemi a „ostatní jaderné zbraně“, tj. polní víceúčelové dělostřelectvo, dělostřelecké rakety, řízené střely a letouny nosiče taktického a palubního bitevního letectva. Jde tedy o jaderné zbraně s dosahem až do hloubky kolem 1500 km, které jsou schopny plnit úkoly taktického i operačního charakteru. Kromě toho nepovažuje velení Severoatlantického paktu odpálení jaderných min za počátek přechodu na „odstupňované“ používání jaderných zbraní.

Taktické a operačně taktické jaderné zbraně mají být „odstupňované“ používány v rámci tzv. „řízené eskalace“, jejíž průběh má odpovídat zásadám vedení omezené války podle koaličního vojensko-

strategické koncepce Severoatlantického paktu „pružné reakce“. Teorii „řízené eskalace“ rozpracovalo velení amerických ozbrojených sil na základě předpokladu, že na evropském válečném štábu by měla být vedena jaderná válka buď od samého počátku vzniku ozbrojeného konfliktu, nebo v ní může vyústit konvenční válka. „Řízená eskalace“ znamená plánovitě používání konvenčních i jaderných zbraní v jediném postupném řízeném procesu a je podrobně rozpracována ve „Směrnici MC 14/4“ z roku 1975. V podmínkách evropského válečného štábu může být podle ní až 20 eskalačních stupňů „odstupňovaného“ použití taktických a operačně taktických jaderných zbraní na válečném štábu.

Nejvíce diskutovaným problémem je, za které situace má dojít k prvnímu použití taktických a operačně taktických zbraní vůbec. Řešení tohoto problému je přímo spjaté s možností realizace principu „přední obrany“, který v současném pojetí podle výkladu především politických a vojenských činitelů NSR nepřipouští ztrátu území NSR. V minulosti jak potvrzuje prohlášení bývalého ministra obrany USA z r. 1975, se mělo přistoupit k používání „taktických jaderných zbraní“ v omezeném konfliktu v Evropě tehdy, když dojde k podstatnější ztrátě území NSR. Jeho prohlášení potvrdil i bývalý prezident USA Ford výrokem, že „při určité územní ztrátě vznikne situace, kdy vojska NATO budou nucena použít jaderné zbraně jako první...“.

Takto proklamované pojetí použití „taktických jaderných zbraní“ však současným požadavkům nevyhovuje. Svědčí o tom bohužel nevole, která vznikla po uveřejnění článků komentátorů Evanse a Nowaka v deníku Washington Post 3. 8. 1977. Autoři článku tvrdili, že nově vypracovaná americká studie o globálním poměru sil a alternativách americké zahraniční politiky „Presidential Review Memorandum - 10 (PRM-10)“ obsahuje čtyři varianty předpokládaného průběhu ozbrojeného zápasu na středoevropském válečném štábu, přičemž každá předpokládá hlavní obrannou linii vojsk NATO na řekách Weser a Lech. Politické ovzduší ve Spojených státech amerických není prý podle studie v současné době příznivé pro zvyšování vojenských výdajů, které by byly nezbytné pro realizaci nynější koncepce „přední obrany“. Západoněmecké politické i vojenské činitele musel uklidňovat sám prezident USA James Carter, který ve svém prohlášení z 27. 8. 1977 znovu potvrdil, že „USA nadále kategoricky stojí za strategií „přední obrany“ a „pružné reakce“ Severoatlantického paktu...“.

Z diskuse, která na stránkách buržoazního tisku probíhala řadu měsíců, vyplývá, že koncepce „přední obrany“ nemá zdaleka obranný charakter, ale že je na ní v současné době na středoevropském válečnickém kladen požadavek vytvořit podmínky k rozvinutí strategických operací s rozhodujícími cíli. Vzhledem k tomu, že podle hodnocení velení NATO nelze tento záměr realizovat při současném poměru vojenských sil pouze s použitím konvenčních zbraní, jsou hlavní naděje vkládány na jaderné zbraně, což mluví samo za sebe.

Nový problém, který se týká používání jaderných zbraní, se rysuje v souvislosti se zavedením tzv. „malých jaderných zbraní“ (Mininukes). Představují nový druh jaderné munice pro víceúčelové dělostřelectvo (H 203,2 a 155 mm) s účinností v rozmezí od 0,001 do 0,01 kt (některé prameny uvádějí do 0,1 popřípadě i 0,5 kt, což je méně pravděpodobné) a s velkou přesností zásahu v cíli ($PrU=0$). Velká přesnost zásahu cíle a poměrně omezené účinky tlakové vlny a světelného záření nové jaderné munice priměly v západoněmecké vojenské činitele prosazovat požadavek, aby „malé jaderné zbraně“ byly vyňaty z kategorie taktických jaderných zbraní a zařazeny mezi „konvenční zbraně“ (Paraconventional Weapons). Jejich označení by mělo být podle účinků a nikoli podle technického faktu, že k získání ničivé síly bylo použito štěpné reakce. Protože v dosavadním způsobu „řízení eskalace“ se o této alternativě neuvažuje, předpokládá NSR, že bude třeba prosazovat určité změny jak po politické, tak i vojenské linii. Odborníci NSR se sdělují na to, že v rámci jednání o dalším omezení strategických jaderných zbraní (SALT-II) a o snížení ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě přijdou otázky „malých jaderných zbraní“ na pořad jednání. Zatím se však ukazuje, že jak Spojené státy americké, tak ostatní evropské státy NATO nejsou v tomto s NSR zajedno a nepodporují návrhy NSR, neboť by vedly k dalšímu snížení „jaderného prahu“ a ke zvýšení nebezpečí rychlé eskalace konvenční války v jadernou válku.

Záměry prosazované NSR by znamenaly i zásah do současného způsobu velení prostředků jaderného napadení, rozmístěním v Evropě a vyrobeným ve Spojených státech amerických. V dosavadním systému platí, že jejich použití a vydání ze skladů je vázáno dohovory a smlouvami mezi USA a jejich evropskými spojenci. Pouze prezident USA má právo povolit jejich použití, a to jak ve prospěch ozbrojených sil USA, tak spojeneckých sil států

NATO na válečnické. Požadavek na použití jaderných zbraní může vznést buď vrchní velitel spojeneckých ozbrojených sil v Evropě nebo členská země NATO. Podle statutu NATO musí být každý požadavek doručen „Výboru pro otázky jaderné obrany“ (Nuclear Defence Affairs Committee - NDAC). Prezident USA je povinen konzultovat se spojenci, v jejichž pásmu má dojít k použití taktických a operačně taktických jaderných zbraní v případě, že to dovoluje situace a čas. Obdobná procedura platí i pro použití taktických a operačně taktických jaderných zbraní v Británii a Francii. Politické i vojenské vedení NSR všemožně usiluje o získání větších pravomocí, popřípadě i práva rozhodnout o použití taktických jaderných zbraní. Prosazením záměrů s „malými jadernými zbraněmi“ by se jim splnění tohoto cíle přiblížilo.

Politickému a vojenskému vedení Severoatlantického paktu se tedy za více jak 20 let existence jaderných zbraní nepodařilo uspokojivě vyřešit způsob použití taktických a operačně taktických jaderných zbraní v ozbrojeném střetnutí na evropském válečnickém. Perspektivně se však rýsují další komplikace, které by vznikly v případě zavedení tzv. „neutronových zbraní“ a RS s plochou dráhou letu do výzbroje armád NATO.

I když neutronové zbraně nepředstavují absolutně nový prostředek ničení, americké imperialistické kruhy v nich spatřují účinnější nástroj k provádění koncepce odstrašování.

První verze neutronové zbraně byla vyzkoušena již na jaře r. 1963 na jaderné střelnici v Nevadě (k výbuchu byla přivedena několik set metrů pod zemí). Jejím duchovním otcem byl americký jaderný fyzik Sam T. Cohen. První neutronová puma s kódovým označením W-63 byla pak vyvinuta v laboratoři Lawrence Livermore v Kalifornii. Na jejím vývoji se podíleli i současný ministr obrany USA Harold Brown a poradce Pentagonu jaderný fyzik Herbert York. Pro řadu technických problémů byl však projekt W-63 zamítnut a místo toho se dále vyvíjela a vyráběla klasická jaderná munice.

Za prezidenta Nixona prosazoval usilovně vývoje neutronových zbraní tehdejší ministr obrany USA James Schlesinger (dnes ve vládě prezidenta Cartera ministr energetiky). Ještě v období, kdy byl prezidentem USA Ford, podařilo se Pentagonu zahrnout nenápadně rozpočet na další vývoj neutronových zbraní do celkového rozpočtu „Úřadu pro energetický výzkum a

vývoj" (Energy Research and Development Administration - ERDA) pod krycím označením „W 70 Mod 3 Lance Enhanced Radiation Warhead". Po odhalení v deníku Washington Post, že se za nenápadnou položkou fakticky skrývá vývoj nové, „neutronové" bojové hlavice pro řízenou střelu LANCE, došlo v Senátu USA při schvalování rozpočtu k bouřlivým diskusím, ale nakonec byla položka schválena 58 hlasy proti 38.

Z hlediska nové konstrukce jsou neutronové zbraně malé termonukleární zbraně s omezenými ničivými účinky na objekty a vojenský materiál a s podstatně vyšší účinností při ničení jak nechráněné, tak i chráněné živé síly. Neutronové zbraně ničí živou sílu především pronikavou radiací, na jejímž vzniku se podílí až 80 % celkové uvolněné energie nukleárního výbuchu. Ve složení pronikavé radiace převládají z 60–70 % rychlé neutrony s kinetickou energií více jak 14 MeV. Vysoká kinetická energie a neutrální elektrické vlastnosti umožňují neutronům snadno pronikat hmotou (ochrannými objekty, pancéřováním tankové a obrněné techniky, ale i lidským organismem, kde v měkké tkáni způsobí značné biologické poškození v důsledku jejich interakcí s jádry atomů vodíku, kyslíku, uhlíku a dusíku).

Z doposud uveřejněných údajů vyplývá, že se mají pro řízené střely LANCE vyrábět neutronové hlavice s kódovým označením W 70 Mod 3 a pro houfnice ráže 203,2 mm a 155 mm neutronové granáty s kódovým označením W 79.

Při použití neutronových zbraní vznikne rovněž ve vzduchu nad epicentrem charakteristický hřibovitý mrak. Ničivé účinky tlakové vlny a světelného záření (nelze je úplně potlačit) se projeví v okruhu 200–300 m od epicentru (v závislosti na výšce výbuchu), kde dojde ke kompaktnímu rozrušení objektů, ke zničení bojové techniky a zahubení živé síly. Ve větších vzdálenostech zůstanou zachovány objekty a bojová technika, ale nekrytá i ukrytá síla je zasažena pronikavou radiací „rychlými neutrony".

Ochrana proti účinkům „rychlých neutronů" je možná jen se značným nákladem. Neutrony se dobře zpomalují např. vodou, parafinem, bitumenem, dřevem a betonem. Předpokládá se, že betonová deska silná 50 m zachytí až 90 % neutronového záření. Účinnější ochranu poskytují specifické konstrukční materiály v kombinaci s různými druhy umělých hmot.

Vzhledem ke svým ničivým účinkům mají se neutronové zbraně používat pře-

devším pro boj s tankovými a obrněnými vojsky protivníka v taktické a operační hloubce palbou víceúčelového dělostřelectva a řízenými střelami LANCE. V případě, že by byly zavedeny do výzbroje letectva neutronové pumy, mají být použity k vysokým vzdušným výbuchům s cílem ničit osádky vojenského a vojskového letectva protivníka.

Přesto, že použití jedné neutronové hlavice RS LANCE má způsobit účinky srovnatelné s 10minutovou soustředěnou palbou všeho polního dělostřelectva americké nebo západoněmecké divize pozemního vojska, snaží se někteří vojenští představitelé USA a NSR zařadit neutronové zbraně do kategorie „malých jaderných zbraní", a tak ospravedlnit jejich použití i v období ozbrojeného zápasu, vedeného konvenčními prostředky.

Neutronové zbraně se stávají další hádankou na cestě k vyřešení složitého problému „odstupňovaného" použití taktických jaderných zbraní v ozbrojeném střetnutí na evropském válečném poli, aniž by ještě byly zavedeny do výzbroje.

Kromě složitých otázek kolem neutronových zbraní probíhají v současné době i jednání kolem tzv. „řízených střel s plochou dráhou letu" typu CRUISE MISSILE (v mnoha materiálech jsou chybně nazývány okřídlenými nebo křídlatými raketami).

Řízené střely s plochou dráhou letu nejsou rovněž absolutně novým prostředkem ničení, ale představují dosažený vývojový stupeň amerických řízených střel této kategorie. Spojené státy americké vyvinuly a zavedly v období po 2. světové válce protizemní řízené střely typu MATA-DOR, REGULUS, SNARK a MACE, které byly vzhledem k nízkým parametrům (malá rychlost a přesnost zásahu) postupně vyřazeny z výzbroje a nahrazeny balistickými řízenými střelami. Určitého zdokonalení bylo dosaženo u letecké protizemní řízené střely SRAM, která byla zavedena do výzbroje amerického strategického bombardovacího letectva v r. 1972. Vývoj řízené střely typu CRUISE MISSILE byl zahájen již v roce 1974 a již v r. 1975 rozhodlo americké ministerstvo obrany o společném vývoji bojové náplně, naváděcí soustavy a hnací jednotky jak pro vývojový program vojenského letectva (Air Launched Cruise Missile - ALCM), tak pro vývojový program vojenského námořnictva (Sea Launched Cruise Missile - SLCM). První letové zkoušky proběhly v roce 1976, kdy byl typ ALCM vypuštěn z letounu B-52 a typ SLCM z letounu A-6 a v dalším byl odpálen i z ponorky.

Dosažené úspěchy ve vývoji řízené střely s plochou dráhou letu taktického dosahu typu SLCM přiměly Spojené státy americké současně vyvíjet na stejné bázi i řízenou střelu s plochou dráhou letu typu Ground Launched Cruise Missile - GLCM, která má být začátkem osmdesátých let zavedena do výzbroje ozbrojených sil Severoatlantického paktu. O tomto problému jednala, kromě dalšího, „Skupina pro jaderné plánování NATO“ na svém červnovém zasedání v r. 1977.

Řízené střely s plochou dráhou letu jsou podle svého konstrukčního pojetí bezpilotními letouny (občasné plochy se otvírají za 0,5, křídla za 1 s po odpálení) s proudovým motorem, létající podzvukovou rychlostí (kolem 700–1000 km·h⁻¹) v přízemních výškách (20 m nad rovinným terénem a vodní hladinou, 50 m nad kopcovitým terénem a 100 m nad horským terénem). Ve strategické verzi mají mít typy ALCM dosah 1000–2700 km a typy SLCM 2700–5000 km, v taktické verzi mají mít typy SLCM dosah 600 km a typy GLCM 480–600 km. S výjimkou protilodní verze mají být ostatní obměny řízených střel s plochou dráhou letu vybaveny zatím inerciální navigační soustavou, doplněnou radiolokačním výškoměrem, který zabezpečuje manévr změnou směru a výšky a vysokou přesnost zásahu v cíli (PrÚ = 0–30 m – v závislosti na délce letu). Řízené střely s plochou dráhou letu strategické verze jsou vybaveny bojovou jadernou náplní s mohutností účinku 170 a 200 kt, střely taktického dosahu bojovou

jadernou, chemickou nebo konvenční náplní.

Vzhledem ke svým vlastnostem mají být řízené střely s plochou dráhou letu CRUISE MISSILE používány k úderům proti stacionárním malorozměrným zpevněným objektům na teritoriu a v bojové zóně, k ničení i velkorozměrných pohyblivých cílů, jako jsou soustředění vojsk a přísunované zálohy, především tankové a mechanizované svazky, a v taktické verzi SLCM i k ničení bojových plavidel protivníka.

Řízené střely s plochou dráhou letu typu CRUISE MISSILE strategického dosahu se staly překážkou i na cestě k dosažení dohod při jednáních o dalším omezení strategických útočných zbraní (SALT II). Budou-li v perspektivě zařazeny v taktické verzi do výzbroje armád NATO, jak velení NATO předpokládá, zkomplikuje dále i situaci při řešení otázky „odstupňovaného“ použití taktických jaderných zbraní v ozbrojeném střetnutí na evropském válčišti.

Otázky použití taktických a operačně taktických jaderných zbraní podle zásad „řízené eskalace“ jsou neobyčejně složité a velení NATO se doposud nepodařilo nalézt uspokojivé řešení. Řada politických a vojenských činitelů západních zemí je přesvědčena, že omezení ani neexistuje a že použití taktických a operačně taktických jaderných zbraní s jakýmkoli omezením nevyhnutelně rychle povede k všeobecné jaderné válce.